

BYGNINGSARKÆOLOGISKE UNDERSØGELSER

FAGLIGE RETNINGSLINJER FOR SAGER OM
BYGNINGSARKÆOLOGISKE UNDERSØGELSER

INDHOLD

INTRODUKTION	2
SLOTS- OG KULTURSTYRELSENS PRAKSIS	4
Praksis.....	4
Støttemuligheder.....	4
ANSØGNINGENS INDHOLD	6
Fuldmagt.....	6
Budgetskema.....	6
SAGSBEHANDLINGEN	7
FAGLIG BAGGRUNDSVIDEN	9
Hensigt.....	9
Hvem udfører undersøgelsen	9
Hvornår	9
Indholdet i en bygningsarkæologisk undersøgelse	9
PRINCIPIELLE AFGØRELSE OG UDTALELSER	12
EKSEMPLER PÅ BETINGELSER	13
KILDER	14
LÆSEVEJLEDNING	15

Udgivet af

Slots- og Kulturstyrelsen, Center for Kulturarv, Fredede Bygninger

Redaktion

Lisa Marie Gerdas, Luna Dyre, Eva Sievert Asmussen, Slots- og Kulturstyrelsen

Tegning

Bente Lange

Forsidebillede

Sigmundur Frýdal Hyllestad

Publiceret december 2020

ISBN: 978-87-93942-02-8 (pdf)

EAN: 9788793942028

1

INTRODUKTION

Slots- og Kulturstyrelsens bygningsfredningsmyndighed har udarbejdet en række faglige retningslinjer for behandling af byggesager på de fredede bygninger i Danmark.

I retningslinjerne har vi nedskrevet vores praksis for at sikre en ensartet og gennemsigtig forvaltning.

Vi har udarbejdet de faglige retningslinjer som et værktøj til sagsbehandling for styrelsens medarbejdere.

De faglige retningslinjer henvender sig endvidere til fagfolk, myndigheder, ejere og andre særligt interesserede.

HER KAN DU LÆSE MERE

Læsevejledning til de faglige retningslinjer findes bagerst i dokumentet.

Mere information om bygningsbevaring og restaurering kan findes i Slots- og Kulturstyrelsens informationsblade om restaurering og bygningsbevaring.

De faglige retningslinjer for behandling af sager om bygningsarkæologiske undersøgelser kan desuden med fordel læses i sammenhæng med de faglige retningslinjer vedrørende farveundersøgelser.

HENVISNING

Find bygningsfredningsloven på retsinformation.dk

Find Slots- og Kulturstyrelsens informationsblade på slks.dk

Find flere faglige retningslinjer på slks.dk

- Farveundersøgelser

2

SLOTS- OG KULTURSTYRELSENS PRAKSIS

Slots- og Kulturstyrelsens praksis er baseret på faglig viden om arkitektur, bygningskultur, byggeteknik og kulturhistorie. Desuden kan vores praksis være bestemt af udtalelser fra Det Særlige Bygningssyn og principielle afgørelser fra Kulturministeriets departement. Endelig er vores praksis baseret på erfaringer fra fredningsgennemgangen 2010-2016.

Efter forvaltningsretten træffer vi altid afgørelse efter en konkret vurdering af den enkelte ansøgning.

PRAKSIS

Slots- og Kulturstyrelsens generelle praksis for behandling af sager om bygningsarkæologiske undersøgelser i de fredede bygninger er følgende:

Som udgangspunkt meddeler Slots- og Kulturstyrelsen tilladelse til alle ansøgninger om tilladelse til at gennemføre en undersøgelse af en fredet bygning, som kan generere viden om bygningens konstruktion eller dens bygningsmæssige udvikling, så længe undersøgelsen i sig selv ikke medfører væsentlige skader på bygningen.

Der stilles ikke krav om bygningsarkæologiske undersøgelser i alle sager.

Som regel stiller vi krav om en bygningsarkæologisk undersøgelse i følgende tilfælde:

- Ved ejerlejlighedsopdeling
- Ved byggeprojekter i bygninger med en høj signifikans, herunder herregårde, slotte og andre bygninger af høj alder
- Ved større ombygninger, som berører rum og bygningsdele, som kan forventes at have haft en anden udformning end den eksisterende
- I tilfælde, hvor styrelsen vurderer, at en bygningsarkæologisk undersøgelse vil kunne afdække væsentlig viden om bygningens historie

Slots- og Kulturstyrelsen kan stille krav om, at der bliver udført en bygningsarkæologisk undersøgelse, og at bygningen bliver restaureret eller ombygget med udgangspunkt i undersøgelsen, hvis styrelsen vurderer, at det har væsentlig betydning for bygningens fredningsværdier.

STØTTEMULIGHEDER

Støtte kan ydes til udarbejdelse af nødvendige undersøgelser, som gennemføres på ejers eller Slots- og Kulturstyrelsens initiativ. Det er Slots- og Kulturstyrelsen, som vurderer, hvorvidt en undersøgelse er støtteberettiget.

HENVISNING

Find bygningsfredningsloven på retsinformation.dk

Læs mere om fredningsværdier i kapitlet om [sagsbehandlingen](#) under afsnittet fredningsværdier.

Slots- og Kulturstyrelsen kan yde støtte til en bygningsarkæologiske undersøgelse, hvis styrelsen vurderer, at undersøgelsen vil kunne give relevant viden om bygningen.

Slots- og Kulturstyrelsen støtter typisk en bygningsarkæologisk undersøgelse med mellem 50 og 100 % af udgifterne. Hvis vi stiller krav om en bygningsarkæologisk undersøgelse, kan vi støtte undersøgelsen med 100 %. I sager om opdeling af fredede bygninger i ejerlejligheder støtter vi dog ikke bygningsarkæologiske undersøgelser.

Udbetaling af støtte til bygningsarkæologiske undersøgelser er betinget af, at der efterfølgende bliver indsendt en rapport med undersøgelsens resultater, som vi kan godkende.

For at komme i betragtning til støtte må bygningsarbejderne ikke være igangsat.

3

ANSØGNINGENS INDHOLD

Dette kapitel redegør for, hvad en ansøgning typisk skal indeholde, for at sagen er tilstrækkeligt oplyst og kan behandles af Slots- og Kulturstyrelsen.

Slots- og Kulturstyrelsen forholder sig til, om ansøgningsmaterialet indeholder de nødvendige oplysninger, for at vi kan træffe afgørelse i sagen. Hvis vi vurderer, at der kun mangler få oplysninger, vil vi typisk anmode om supplerende materiale. Hvis vi vurderer, at en større del af ansøgningsmaterialet mangler, giver vi typisk afslag på uoplyst grundlag. Ansøger er i de tilfælde nødt til at indsende en ny, fuldt oplyst ansøgning.

HVAD SKAL ANSØGNINGEN INDEHOLDE?

Ansøgning om	Indhold
Udførelse af en bygningsarkæologisk undersøgelse	Redegørelse for sigtet med en bygningsarkæologisk undersøgelse

FULDMAGT

Hvis ansøgeren ikke er ejer af bygningen jf. Tingbogen, skal der vedlægges en gyldig fuldmagt fra bygningens ejer.

Ved fredede bygninger, der er opdelt i ejerlejligheder betyder det, at der skal foreligge en fuldmagt fra ejerforeningen.

Det skal fremgå af fuldmagten, hvem der udsteder fuldmagten, og hvem fuldmagten er udstedt til. Fuldmagten skal være dateret. Det skal klart fremgå, hvilke undersøgelser fuldmagten omfatter.

Fuldmagten skal være udstedt til den person eller virksomhed, der søger om tilladelse til at udføre undersøgelser af den fredede bygning.

BUDGETSKEMA

Man ansøger om tilskud ved at vedlægge et udfyldt budgetskema til ansøgningen.

Budgetskemaet skal indeholde stamoplysninger om den fredede bygning samt oplysninger om bygningens ejer. Budgetskemaet skal også indeholde oplysninger og prisoverslag over de forventede omkostninger ved undersøgelsen. Ofte vil der forekomme bygningsarbejder, som ikke er støtteberettigede, og det er derfor vigtigt at opliste de forskellige udgifter separat.

HENVISNING

Find Slots- og Kulturstyrelsens budgetskema på slks.dk

4

SAGSBEHANDLINGEN

Dette kapitel beskriver en række parametre, som Slots- og Kulturstyrelsen vurderer og opvejer til at træffe en afgørelse i den enkelte sag.

FREDNINGSVÆRDIER OG SIGNIFIKANS

Når Slots- og Kulturstyrelsen vurderer en ansøgning om at udføre en undersøgelse af en fredet bygning eller vurderer, hvorvidt der skal stilles krav om, at der udføres en undersøgelse af bygningen, foretager Slots- og Kulturstyrelsen først en vurdering af bygningens bærende fredningsværdier og en vurdering af bygningens signifikans.

Bærende fredningsværdier

Slots- og Kulturstyrelsen vurderer, om en undersøgelse forventes at kunne give ny viden om den fredede bygning, som kan bidrage til at opretholde eller forbedre en bygnings fredningsværdier. Det kan være viden, som skal informere ønskede bygningsarbejder på bygningen.

FREDNINGSVÆRDIER KORT FORTALT

De bærende fredningsværdier er summen af en bygnings arkitektoniske, kulturhistoriske og miljømæssige værdier. De bærende fredningsværdier udgør bygningens særlige og umistelige værdier. De bærende fredningsværdier skal være synlige og håndgribelige bygningselementer.

Signifikans

Herudover vurderer Slots- og Kulturstyrelsen bygningens signifikans. Slots- og Kulturstyrelsens vurdering af, om der skal stilles *krav* om, at der udføres undersøgelser af bygningen vil typisk afhænge af bygningens signifikans. Det indgår i vurderingen, om det forventes, at en undersøgelse kan bidrage til at opretholde eller styrke bygningens autenticitet og integritet.

Vurderingen af bygningens signifikans sker på baggrund af en vurdering af:

- Bygningens autenticitet
- Bygningens integritet

SIGNIFIKANS KORT FORTALT

Signifikans er et udtryk for bygningens betydning set i forhold til andre fredede bygninger af samme type. Signifikans vurderes ud fra sjældenhed, kvalitet og bevaringstilstand.

ORDFORKLARING

Autenticitet er et udtryk for bygningens ægthed. Både oprindelige og senere tilkomne bygningsdele indgår i vurderingen af bygningens autenticitet.

Integritet er et udtryk for, hvor helstøbt bygningen fremstår i sig selv og i forhold til omgivelserne.

VORES VIDEN OM BYGNINGEN

Slots- og Kulturstyrelsen undersøger, om vi allerede har den nødvendige viden om bygningen i vores egne arkiver eller i andre kilder, vi har adgang til. Der kan være udført en bygningsarkæologisk undersøgelse på et tidligere tidspunkt.

5

FAGLIG BAGGRUNDSVIDEN

Formålet med dette kapitel er at introducere læseren til væsentlige dele af den faglige baggrundsviden, som ligger til grund for Slots- og Kulturstyrelsens behandling af byggesager om bygningsarkæologiske undersøgelser.

Yderligere baggrundsviden kan findes i Slots- og Kulturstyrelsens informationsblade.

HENSIGT

Formålet med en bygningsarkæologisk undersøgelse er at få viden om en bygningens oprindelige udseende og indretning samt om de ændringer, der er sket i bygningen gennem tiden. Hensigten er at få viden om bygningen, som f.eks. kan bruges i forbindelse med en fremtidig restaurering eller ombygning af bygningen.

HVEM UDFØRER UNDERSØGELSEN

En bygningsarkæologisk undersøgelse skal udføres af fagfolk. Det vil typisk være arkitekter med bygningsarkæologisk erfaring, konservatorer, historikere, kunsthistorikere og andre specialister som f.eks. dendrokronologer.

HVORNÅR

Det er ofte relevant at udføre en bygningsarkæologisk undersøgelse forud for en større restaurering eller ombygning af en bygning, hvis man ikke allerede kender til bygningens historie i detaljer.

Hvis Slots- og Kulturstyrelsen ikke allerede er i besiddelse af den nødvendige viden om bygningens historie for at kunne behandle en kommende ansøgning om restaurering eller ombygning, kan vi stille krav om, at der bliver udarbejdet en undersøgelse.

INDHOLDET I EN BYGNINGSARKÆOLOGISK UNDERSØGELSE

Der kan indgå flere slags undersøgelser i en bygningsarkæologisk undersøgelse. Man kan opnå viden om en bygning gennem opmåling af bygningen, rum eller bygningsdele i bygningen, og gennem undersøgelse af bygningsdele, byggeskik, byggestil, ved registrering af historiske spor og ved arkivsøgninger.

Dette afsnit beskriver nogle af de delundersøgelser, en bygningsarkæologisk undersøgelse kan indeholde:

Opmåling

Ofte er det relevant at opmåle bygningen eller bygningsdele i forbindelse med en bygningsarkæologisk undersøgelse. Man kan opmåle både manuelt, fotogrammetrisk og ved brug af en totalstation.

ORDFORKLARING

Dendrokronologi er en metode til at aldersbestemme træ ved hjælp af træets årringe.

ORDFORKLARING

En totalstation er et måleapparat, der ved hjælp af afstands- og vinkelmåling benyttes til at bestemme punkters placering. Totalstationer kendes også fra landmåling.

Eksempel på facadeopmåling med registrering af detaljer og spor. Tegning: Bente Lange

Det er ofte muligt at aldersbestemme enkelte bygningsdele. På den måde kan de enkelte bygningsdele være med til at skabe overblik over bygningens alder og udvikling.

Ved f.eks. at se efter mærker, der angiver en nummerering af enkeltdele eller en signatur efter en håndværker, kan man finde ud af, af hvem og hvornår et stykke tømmer er blevet bearbejdet, og om det f.eks. er blevet flyttet og genanvendt et nyt sted i bygningen. Tømmer kan også dateres ved en dendrokronologisk undersøgelse.

Der kan findes historiske spor i bygningen, som vidner om tidligere tiders fjernelse, udskiftning eller ændring af bygningselementer.

Bygningen kan undersøges ved både destruktive indgreb og ved ren observation. Ved destruktive indgreb fjerner man bygningsselementer eller skiller konstruktionen ad, for at se, hvad der gemmer sig inde i konstruktionen eller bag ved f.eks. nyere bygningsdele.

Arkivundersøgelser

Man kan opnå viden om en bygning ved at granske historisk materiale om bygningen. Det kan være fotografier, tegninger, billeder, kort og tekst.

Skriftlige kilder kan både indeholde beskrivelser af selve bygningen og bygningsændringer, men også oversigter over ejerforhold, byggeregnskaber, brandtaksationer, panteforhold, forsikringspapirer osv. kan fortælle om bygningens historie og dens historiske kontekst.

Når man foretager en arkivundersøgelse, er det vigtigt at være kildekritisk. Skriftlige kilder kan f.eks. beskrive projekter, der aldrig er blevet fuldendt, og de kan indeholde fejl eller misforståelser. Tegninger og kort kan være upræcise og have unøjagtige eller forkerte mål.

Sammenfatning af undersøgelsens resultater

Når alle delundersøgelser er afsluttet, sammenholdes deres resultater.

Undersøgelserne afvejes og prioriteres, og man forsøger herigennem at skabe en kronologisk redegørelse for bygningens historie, som samles i en rapport, der er afslutningen på den bygningsarkæologiske undersøgelse.

Rapporten er godt udgangspunkt for udvikling og udarbejdelse af et egentligt projektmateriale.

6

PRINCIPIELLE AFGØRELSE OG UDTALELSE

I dette kapitel henviser vi til principielle klageafgørelser truffet af Kulturministeriets departement og udtalelser fra Det Særlige Bygningssyn, der danner præcedens for vores generelle praksis.

AFGØRELSE FRA KLAGEINSTANS

Der findes ingen klageafgørelser truffet af Kulturministeriets departement vedrørende bygningsarkæologiske undersøgelser.

UDTALELSE FRA DET SÆRLIGE BYGNINGSSYN

Indholdet af disse faglige retningslinjer er forelagt Det Særlige Bygningssyn den 3. september 2020.

Der foreligger ikke generelle udtalelser om sager vedr. bygningsarkæologiske undersøgelser fra Det Særlige Bygningssyn.

7

EKSEMPLER PÅ BETINGELSER

Ifølge bygningsfredningslovens § 10, stk. 2 kan en tilladelse gøres betinget af gennemførelse af foranstaltninger, som ikke fremgår af ansøgningen. Derfor kan der i en tilladelse til bygningsarbejder være stillet betingelser, som skal opfyldes, for at tilladelsen er gældende.

Nedenstående er *eksempler* på betingelser, som *kan* forekomme i en afgørelse, hvis Slots- og Kulturstyrelsen i den konkrete sag har vurderet, at det er nødvendigt for at opretholde fredningsværdierne i den fredede bygning.

SLOTS- OG KULTURSTYRELSENS KRAV TIL UNDERSØGELSEN

- Undersøgelsen skal fremsendes i rapportform til Slots- og Kulturstyrelsen.
-

8

KILDER

Efteruddannelsesudvalget for bygge/anlæg og industri i samarbejde med projektleder Henriette Michaelsen og Ebbe Hædersdal. (juli 2014). *Bygningsarkæologiske undersøgelser*. Hentet 30. marts 2020 fra Byggeriets uddannelser, bygud.dk: file:///C:/Users/B051217/Downloads/Bygningsark%C3%A6ologiske%20unders%C3%B8gelser.pdf

Kvisten, T., & Vadstrup, S. (2012). *Bygningshistoriske spor*. København: Slots- og Kulturstyrelsen, Kulturministeriet.

Varming, J. C. (2012). *Arkivundersøgelser*. København: Slots- og Kulturstyrelsen, Kulturministeriet.

9

LÆSEVEJLEDNING

BAGGRUND OG HENSIGT

Slots- og Kulturstyrelsen har i perioden 2018-2020 udarbejdet en række faglige retningslinjer for vores myndighedsbehandling af ansøgninger om bygningsarbejder i de fredede bygninger.

Retningslinjerne bidrager til at belyse Slots- og Kulturstyrelsens forvaltning af bygningsfredningsloven for offentligheden.

Formålet med formidlingen af de faglige retningslinjer er, at hjælpe bygningsejere og rådgivere til at fremsende en fyldestgørende ansøgning og samtidig give indsigt i styrelsens sagsbehandling.

De faglige retningslinjer er opdelt i kategorier, der omfatter forskellige bygningsdele, materialer og installationer.

INTRODUKTION TIL KATEGORISERINGEN

De faglige retningslinjer kan læses i sammenhæng med hinanden, da de fleste byggesager typisk omfatter bygningsarbejder, der berører flere forskellige emner.

Retningslinjerne kan også læses i sammenhæng med Slots- og Kulturstyrelsens informationsblade om bygningsbevaring. De enkelte faglige retningslinjer er nummererede, og disse numre svarer til nummereringen af informationsbladene.

INTRODUKTION TIL TEKSTENS INDHOLD

De faglige retningslinjer består af en række kapitler. Grå bokse i brødteksten indeholder eksempler i tegning. Farvet tekst i brødteksten indeholder korte beskrivelser af hhv. fredningsværdier og signifikans, opmærksomhedspunkter i sagsbehandlingen og eksempler på betingelser, man kan finde i en afgørelse. Informationer i marginen understøtter brødteksten, og her finder man ordforklaringer, billedtekster og henvisninger.

HENVISNING

Find Slots- og Kulturstyrelsens informationsblade på slks.dk

SÅDAN LÆSES KAPITLERNE

Kapitel 1. Introduktion

Generel introduktion til de enkelte faglige retningslinjer.

Kapitel 2. Slots- og Kulturstyrelsens praksis

Beskrivelse af Slots- og Kulturstyrelsens nuværende praksis. Praksis revideres løbende på baggrund af principielle afgørelser og erfaringer samt udtalelser fra Det Særlige Bygningssyn. Endvidere indeholder kapitlet information om støttemuligheder.

Kapitel 3. Ansøgningens indhold

Beskrivelse af, hvilket materiale en ansøgning typisk skal indeholde for at sagen er tilstrækkeligt oplyst og kan behandles.

Kapitel 4. Sagsbehandlingen

Beskrivelse af en række parametre som Slots- og Kulturstyrelsen vurderer og opvejer i den enkelte sag, inden der træffes en afgørelse.

Kapitlet fungerer således som et sagsbehandlingsværktøj for styrelsens medarbejdere og som en ressource, der kan give ansøgere, ejere og rådgivere indblik i, hvad Slots- og Kulturstyrelsen vurderer og lægger vægt på i byggesagsbehandlingen.

Kapitel 5. Faglig baggrundsviden

Introduktion til læseren af væsentlige dele af den faglige baggrundsviden, som ligger til grund for Slots- og Kulturstyrelsens behandling af byggesager.

Kapitel 6. Henvisning til principielle afgørelser og udtalelser

Såfremt der foreligger principielle klageafgørelser truffet af Kulturministeriets departement eller udtalelser fra Det Særlige Bygningssyn, der danner præcedens for Slots- og Kulturstyrelsens generelle praksis, fremgår disse af kapitlet. Kapitlet opdateres løbende.

Kapitel 7. Eksempler på betingelser

Liste over eksempler på særlige udførelsesmetoder og materialevalg, som en tilladelse kan være betinget af. Eksemplerne skal ikke forstås som en facitliste, da en afgørelse altid er baseret på en konkret vurdering af den enkelte sag.

Kapitel 8. Kilder

Kildehenvisninger.

BYGNINGSARKÆOLOGISKE UNDERSØGELSER

Faglige retningslinjer for sager om bygningsarkæologiske undersøgelser

December 2020

Publikationen er udarbejdet af Fredede Bygninger, Center for Kulturarv i Slots- og Kulturstyrelsen

Kontakt: bygoplan@slks.dk